

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte tirsdag 18. april 1961 kl. 10.

Møtet ble ledet av formannen, F i n n M o e .

Til stede var: Borten, Bøyum, Løbak, Kjøs, Mellesmo, Finn Moe, Nordahl, Solheim (for Offerdal), Erling Petersen, Reinsnes, Røiseland, Wikborg, Langhelle, Henrik Svensen, Dahl, Hareide, Hegna, Klippenvåg (for Hønsvald), Paul Ingebretsen, Ingvaldsen, Watnebryn og Reidar Carlsen.

Formannen: Som det står i innkallelsen, er dette møte sammenkalt for at vi kanskje kunne gjøre oss ferdig med saken om *kjernefysiske våpen i det norske forsvar*, hvor det nå foreligger et endelig forslag til innstilling fra militærkomiteen. Forslaget er sendt rundt til de enkelte medlemmer, og det er vel ikke nødvendig å referere det her.

Jeg har tenkt litt på hvordan vi skulle behandle saken, og jeg vil eventuelt foreslå - uten at det er noe bestemt forslag - at vi bare sier noe slik som at:

"Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite har behandlet militærkomiteens forslag til innstilling om kjernefysiske våpen i det norske forsvar" - og så angis nummeret på meldingen og det kapittel som det gjelder. - "Komiteen tar innstillingen med de enkelte fraksjoners merknader til etterretning."

Kjøs: Jeg vil nok for mitt vedkommende si at jeg hadde tenkt at det var nødvendig her å gi uttrykk for hvilken fraksjon man er enig med. Så jeg vil i hvert fall for mitt vedkommende forbeholde meg å gi uttrykk for at jeg er enig i mindretallets uttalelse og slutter meg til den.

Dahl: Jeg ba om ordet bare for å få rettet et par skrivefeil som er oppstått i det eksemplaret av utkast til innstilling som den utvidede utenrikskomite har fått, i forhold til det som flertallet har lagt fram i komiteen. Det er på s. 3 i det utkastet som komiteen har fått oversendt. Og jeg leser der fra 9. linje: "å bidra i den utstrekning det er mulig" - der skal det komme inn et "til" - "å legge forholdene til rette for at nedrustningsforhandlinger" - ikke, som det står, "kom", men "kan komme" - "i gang på et reelt grunnlag."

Røiseland: Eg er einig med formannen og meiner at ein måtte kunne gjere det slik som han seier. Det måtte ein i alle tilfelle kunne ha gjort, anten fraksjonsmerknadene var så like som tilfellet er, eller om dei hadde vore meir ulike. Dei kunne ha stått for sitt verd, og ein kunne ha tatt ordsiftet i Stortinget. Men som det no er, må eg tilstå at eg har ikkje så lite vanskar med å finne nokon forskjell på fraksjonsmerknadene. Det er brukt fleire ord frå fleirtalet. Det er sagt ein heil del ting som vi vel alle saman er einige om, og eg veit ikkje om det er nokon i denne komiteen som er ueinig i det fleirtalet seier. Mindretalet har sagt det same. Dei har

sett ein strek under "for tiden", og så har dei vidare gjentatt det som fleirtalet har sagt. Dei "understreker Regjeringens uttalelse om at vårt land, som en suveren stat, til enhver tid står fritt til å vurdere hvilke forsvarstiltak vår sikkerhet krever og til å gjennomføre dem." Det har også fleirtalet sagt. Men så trekkjer mindretallet konsekvensen - ein ganske sjølvstendig ting: "Muligheten holdes dermed åpen for en ny vurdering av spørsmålet om situasjonen skulle tilsi det." Det er sjølvstendig.

Når det er slik, synest eg nok at den mest praktiske løysing måtte vere den som formannen kjem med. Men føresetnaden måtte då sjølvstendig vere at heile komiteen gjekk med på det. Dersom først nokon skal byrje å seie seg einig i det eine eller det andre, så kjem ein ut på viddane, for då vil folk få det inntrykk at "her er dei så forferdeleg ueinige."

Henrik Svensen: Det er jo en nokså vesentlig forskjell i tredje avsnitt. Begge fraksjoner er enige om nødvendigheten av å styrke den konvensjonelle beredskap. Men mindretallet mener at vi også må være villige til å ta de økonomiske konsekvenser av det. Det har, så vidt jeg kan skjønne, flertallet ikke funnet det mulig å slutte seg til. Om det deri ligger ...

Formannen: Hvis jeg får lov til å svare på flertallets vegne, vil jeg si at jeg tror ikke at man skal undervurdere folks intelligens!

Erling Petersen: Vi må jo spørre oss selv: Hvorfor er denne sak kommet til denne komite? Det kan vel ikke være for at denne komite skal være underrettet om hva militærkomiteen måtte mene om spørsmålene. Ideen måtte vel være at Stortinget før behandlingen ønsket å vite for det første hva militærkomiteen mener om disse spørsmål, og for det annet hva denne komite, som har et annet perspektiv å vurdere på grunnlag av, mener om saken. Og da å ta saken til etterretning vil etter min mening være å unnlate å behandle den på den måte som må ha vært forutsetningen når den først er kommet til denne komite. Så jeg er helt enig med hr. Kjøs i at når det her foreligger to forskjellige utformninger fra militærkomiteen, får man konstatere hvordan komiteen reagerer på dem. Selvfølgelig vil jeg ikke benekte den mulighet at noen kan si seg enig i begge utformninger - det må stå dem fritt.

Formannen: Da jeg foreslo den formulering at "Komiteen tar innstillingen med de enkelte fraksjoners merknader til etterretning", var ordene "de enkelte fraksjoners merknader" føyet inn nettopp fordi jeg mente at man da skulle gjøre seg den refleksjon at komiteen her ikke står enstemmig bak den ene eller den andre fraksjonsuttalelsen. Men jeg har intet imot at man setter inn navnene.

Hegna: Vi har tidligere snakket en del om hvilken form det kunne komme på tale å gi utenrikskomiteens uttalelse i forbindelse med det oppdraget den har fått fra Stortinget. Det var for så vidt enighet om at man sto meget fritt, og det var en mulighet bare å si at man for sitt vedkommende ikke hadde noe å bemerke. Men man må jo si at slik som hele saken har vært behandlet, og så stor vekt som det har

vært lagt på disse utforminger, er det atskillig som taler for at denne komites medlemmer sier fra til Stortinget om de slutter seg til den ene eller den annen uttalelse. Den løsning som formannen nevnte, er selvfølgelig også en løsning: at man peker på at det er forskjellige fraksjoner i militærkomiteen. Da kan jo enhver slutte seg til hvilke medlemmer av denne komite som gir sin tilslutning til den ene fraksjon eller den andre. Men jeg må nok si at jeg synes meget taler for at man også tar med navnene på de medlemmer av denne komite som har behandlet dette og som gir sin tilslutning til enten det ene eller det annet standpunkt. Og det er jo ganske klart at for så vidt noen medlemmer av denne komite vil ha uttalt at de gir sin tilslutning til en av fraksjonsuttalelsene, skal det svært mye til for at ikke de andre medlemmene også sier hvilken fraksjon de støtter.

Alt i alt skulle jeg nesten tro at det vil være greiest at man uttaler at de og de medlemmer slutter seg til flertallet i militærkomiteen, de og de slutter seg til mindretallet - og eventuelt - at det er noen som hverken slutter seg til det ene eller det annet. Først på den måte vil Stortinget få et klart bilde av resultatet av utenrikskomiteens behandling av saken.

Borten: Jeg har ansett det som en verdifull ting at vi har hatt en så stor oppslutning om forsvars- og utenrikspolitikken hittil, og det bør etter min mening føre til at en ikke forsøker å aksentuere forskjell i syn, i hvert fall ikke på filologisk grunnlag, med utgangspunkt i de fraksjonsuttalelser som her foreligger. Jeg hører også til dem som mener at det er nokså vanskelig å se noen egentlig forskjell i realitet i de to fraksjonsmerknader vi har foran oss, og jeg kunne ha interesse av å spørre dem som er til stede fra militærkomiteen om det kan klargjøres hvori realitetsforskjellen nå består, slik at vi har i hvert fall det klart. Hvis det skulle vise seg at det er forskjell i oppfatning når det gjelder realiteten, vil jeg støtte det syn som hr. Kjøs ga uttrykk for, at da må vi naturligvis i denne komite gi uttrykk for hvilken oppfatning vi har, slik at det er klart når komiteen sender innstillingen tilbake.

Wikborg: Jeg hadde permisjon den gang dette ble behandlet før påske, så jeg kjenner ikke til den siksak-bevegelse som øyensynlig har funnet sted i denne saken. Men jeg må være enig med hr. Røiseland og hr. Borten i at det ikke er så lett å se hvor stor differansen er mellom disse to synspunktene med mindre der da skjuler seg mer bak ordene enn ordene sier og det er jeg ikke helt klar over.

Jeg har sett det slik at når vår komite skulle forelegges denne saken, er det fordi det her gjelder et spørsmål som har en utpreget militær side og en utpreget utenrikspolitisk side, og selv om både militærkomiteen og denne komite må ta begge disse momenter i betraktning, er det jo rimelig at militærkomiteen legger en hovedvekt på det militære og at denne komite legger en hovedvekt på det utenrikspolitiske. Jeg har trodd at vi skulle ha saken til uttalelse for å se om der var noe i innstillingen som var uforenlig med våre utenrikspolitiske engasjements. Og det er der jo ikke, slik som det nå foreligger. Derfor synes jeg at det måtte være fullt tilfredsstillende å godta formannens antydende forslag, slik at vi da under debatten i

Stortinget får presisere nærmere hva ordene dekker. Jeg kan ikke skjønne at der er noen grunn for oss til å innlate oss på noe annet og mer enn det.

Hvis komiteen skal dele seg opp, slutter jeg meg for min del til flertallsinnstillingen, som jeg mener dekker det som skal sies i en så ømtålig sak i en situasjon som den vi akkurat nå står oppe i. Jeg synes ikke der er grunn til å si noe mer, for dermed er der tatt standpunkt til situasjonen i øyeblikket, og når det gjelder den fremtidige ordning, er flertallet klar over at vi, som suverren stat, til enhver tid selv må avgjøre forsvarstiltakene.

Jeg kan ikke skjønne at der er noen reell forskjell der, slik som hr. Henrik Svensen pekte på. Mens mindretallet antyder at man må bruke mer penger til dette, har flertallet sagt at man er klar over at man må legge vekt på en effektiv beredskap av konvensjonelle styrker. Det er klart at en effektiv beredskap innebærer også visse økonomiske forpliktelser.

Jeg kan ikke forstå at det ikke skulle vært mulig å komme frem til en enstemmig innstilling i denne saken. Men det kan vi ikke gjøre noe med nå, og da synes jeg det er det klokkeste å gjøre som formannen sa. Og jeg er helt enig med hr. Borten i at der er ingen grunn til med ordkløverier å frembringe følelsen av at der er dyper uoverensstemmelser enn der i realiteten synes å foreligge.

Borten: Hr. Wikborg setter meg på en tanke når han sier at hvis en skal slutte seg til en fraksjonsuttalelse, vil han for sitt vedkommende velge flertallets, fordi han synes at det som skal sies, er best sagt der. Det kunne være av interesse å høre hva det er i mindretallsfraksjonens uttalelse som hr. Wikborg mener det ikke er så lett å slutte seg til - hvis jeg forsto ham riktig. Jeg er klar over at Kristelig Folkepartis representant i militærkomiteen har sluttet seg til flertallet, men bortsett fra det kan det være av interesse å få vite hva det er rent saklig sett, for å se om det skulle være mulig å komme fram til en felles uttalelse.

Dahl: Når det fra enkeltes side spilles ut på den måte at man vil ha flertallets svar på hvorfor de ikke har kunnet slutte seg til mindretallet, synes jeg det må være å sette saken på hodet. Flertallets innstilling ble fremlagt i militærkomiteen den 14. mars, og det er altså mindretallet i komiteen som ikke har kunnet slutte seg til den. Følgelig må det da være mindretallets oppgave, og ikke flertallets å fortolke forskjellen mellom disse to fraksjonsmerknader. Flertallet var altså først ute med sin fraksjonsmerknad, den har mindretallet ikke kunnet slutte seg til, og følgelig må da mindretallet mene at det er nyanser mellom det som flertallet har sagt og det som mindretallet sier.

Wikborg: Hr. Dahl sa nettopp akkurat hva jeg hadde tenkt å si, nemlig at en forklaring måtte i tilfelle komme fra mindretallet, som har arbeidet så meget med dette, og som dessuten i forrige møte fikk seg forelagt hr. Hoels forslag, som jo innebar en vesensforskjell fra dette, og hvor hr. Hoel nå er gått tilbake på dette. Hvor meget skjuler der seg av realiteter bak denne forskjell i formulering? Det synes jeg at mindretallet bør redegjøre for. Jeg mener at flertallet har gitt en, hva jeg vil

kalle, sober gjengivelse av Regjeringens uttalelse i meldingen. Så betent som hele dette problemet er følelsesmessig for øyeblikket, synes jeg det er grunn til å være så nøktern som mulig, og det mener jeg at flertallets innstilling er, uten at den - så vidt jeg kan skjønne - i realiteten skiller seg vesentlig fra det som mindretallet har sagt. Men jeg mener at det får da bli mindretallets sak å gjøre rede for hvorfor det ikke kan godta flertallets syn i dette tilfelle.

Erling Petersen: Språket er et ufullkomment meddelelsesmiddel, og det nytter jo ikke å sitte og diskutere hva man eventuelt mener med forskjellige formuleringer som man eventuelt vil ha mer eller mindre tvetydige. Men for meg er det nokså avgjørende at det i flertallets uttalelse står følgende setning:

"Regjeringens standpunkt er at den ikke vil foreslå noen endring i disse retningslinjer."

Hvis jeg skulle uttrykke en sak som er avgjort, ville jeg uttrykke den slik. Altså, det er Regjeringens standpunkt at den ikke vil foreslå noen endring. Da vil jeg oppfatte det slik at man ikke kan få et forslag om andre retningslinjer fra denne regjering, det må være en annen regjering for overhodet å komme den vei. Det er slik som jeg vil oppfatte det på vanlig måte.

Men det jeg gjerne vil spørre om, er om flertallets mening ville være i behold hvis den setningen lød:

"Regjeringens standpunkt er at den for tiden ikke vil foreslå noen endring i disse retningslinjer."

Hvis dette "for tiden" ikke endrer flertallets oppfatning, blir det ikke så stor forskjell. Men hvis flertallet ikke kan sette inn "for tiden" i den setningen uten å miste noe av sitt standpunkt, blir det jo en vesensforskjell mellom flertall og mindretall. Og det hjelper ikke at man i et avsnitt nedenfor setter til noen avledende og forvirrende setninger som kan gjøre at de som måtte få visse bange anelser ved denne skarpe formulering, likesom får åpnet en bakdør, slik at de kan tro hva de måtte ønske å tro. Så jeg synes at det helt springende punkt er: Kan det stå "for tiden" i den setningen uten at flertallet mister den mening de vil ha frem?

Formannen: Må jeg få lov til å bemerke til hr. Petersen at jeg tror ikke dette "for tiden" står i Regjeringens egen uttalelse.

Henrik Svensen: Hvis vi først skal snakke om prosedyren i militærkomiteen, hvilket etter min oppfatning ikke har synderlig stor hensikt, får vi i hvert fall ta med første ledd, som var at jeg som ordfører i saken la frem et utkast til innstilling som jeg hadde utarbeidet i det håp at det skulle være mulig å samle hele komiteen. Så dette som er flertallets innstilling her, det er ikke nr. 1, men det er nr. 2. Det er fordi flertallet ikke kunne slutte seg til mitt utkast, at vi er kommet i den stilling at det nå er blitt et flertall og et mindretall i saken.

Kjøs: Når det gjelder å opprettholde enigheten om Forsvaret, tror jeg jeg tør si at jeg både i ord og gjerning har arbeidet for det i hele etterkrigstiden. Så mitt syn på det spørsmål synes jeg ikke det skulle være noen som helst tvil om.

Jeg kan være enig i at det ville ha vært en stor vinning om militærkomiteen var kommet frem til en enstemmig innstilling, men da kan man jo ikke ta det utgangspunkt at når flertallet har en bestemt formulering, og mindretallet i komiteen ikke kan slutte seg til den, så er der ingen mulighet. Skal man få en enstemmig innstilling, må det være medvirkning fra alle i komiteen. Det er min erfaring fra åtte år i militærkomiteen.

Når det så gjelder mindretallets uttalelse, så er det en realitetsforskjell der. Disse to ordene "for tiden" innebærer noe som jeg legger megen vekt på. Og likeså det som står til slutt i annet avsnitt: "Muligheten holdes dermed åpen for en ny vurdering av spørsmålet om situasjonen skulle tilsi det." Det er nødvendig at det sies, i all den uklarhet som finnes omkring dette spørsmål nå. Likeså det siste avsnitt i mindretallets uttalelse. Det tar direkte sikte på, så vidt jeg har forstått det, at når resultatet av de drøftelser og vurderinger som for tiden foregår om atomvåpnene og om utformingen av fellesforsvaret innen NATO foreligger, da vil vi ha anledning til å vurdere situasjonen på ny, og det mener jeg også er en ting som det er meget vesentlig å ha festet på papiret.

Så vil jeg personlig ha sagt at jeg gjerne vil ha gitt uttrykk for at det er denne uttalelsen som jeg er enig i og som jeg slutter meg til. Deri ligger ikke at jeg ikke er enig i det meste av det flertallet har sagt, men jeg finner ikke det å være fyldestgjørende som uttalelse og uttrykk for min oppfatning.

Borten: Etter det hr. Kjøs har sagt, har jeg ikke så meget å tilføye for så vidt. Det var det samme jeg tenkte å poengtere. Når jeg reiste spørsmålet om hva som skiller og kanskje muligheten for å komme frem til en samstemmig uttalelse, forutsatte det naturligvis ikke at den ene part skulle kunne gå på den annen parts utforming. Det er jo så riktig som hr. Kjøs sa, at det forutsetter en medvirkning fra begge sider hvis en skal få til en enstemmig innstilling i saken. Det var det jeg tok sikte på med min uttalelse.

Når jeg nå har ordet vil jeg gjerne spørre om noe som angår saken og som ikke er helt klart, for meg i all fall - om det var mulig å få rede på, enten nå eller ved tilkallelse av andre, hva som egentlig foregikk på NATO-møtet i Paris før jul. Vi fikk det jo gjennom avisene, og det ble en avisdebatt om det. Jeg mener at det kan ha sin interesse å få det helt klart hva som der ble avtalt, hva som foregikk med hensyn til det såkalte "brannkorpset", hva det er ment å dekke osv. Jeg vil gjerne høre om det er mulig å få en muntlig orientering om de sakene nå når vi har denne saken oppe.

Formannen: Jeg skal svare på det så langt jeg kan. Jeg har jo lest dokumentene fra rådsmøtet, og "brannkorpset" ble overhodet ikke behandlet på møtet. Det er Norstads egen idé som han arbeider med og som han anser seg å ha fått bemyndigelse til, og hvor han er kommet så langt, som han sa i en privat samtale

med Henrik Svensen og meg og som jeg derfor ber ikke referert - at han hadde utnevnt nestkommanderende for "brannkorpset", men altså ikke øverstkommanderende ennå.

På selve rådsmøtet skisserte den amerikanske utenriksminister Herter planen om at De forente stater ville stille til disposisjon for NATO 5 Polaris-ubåter med, det var vel 10 raketter ombord på hver, mot at NATO's europeiske medlemsland, altså ikke hver for seg, men i fellesskap i NATO's regi, anskaffet en god del Polaris-raketter - jeg husker ikke lenger tallet - til bruk for forsvaret i Europa.

Henrik Svensen: Det var 80.

Formannen: Denne planen ble da bare lagt frem som en skisse, som en plan, idet man jo var klar over at dette var det helt umulig å ta stilling til eller uttale seg om, og det av to årsaker: For det første at De forente stater skulle skifte regjering i nær fremtid, og for det annet at det var så vidtrekkende spørsmål at regjeringen måtte få tid på seg. Og da var vel egentlig tanken at man skulle komme tilbake til det på rådsmøtet i mai. Men etter møtet i Paris har det jo funnet sted en videre utvikling. Der har man ikke - i all fall har ikke jeg - noen solide opplysninger å bygge på, men det ser jo ut til at Kennedy-regjeringen trekker dette tilbudet tilbake, og så vidt jeg har sett situasjonen bedømt er det ikke så mange av NATO's europeiske medlemsstater som er så veldige tilhengere av det. Den eneste som holder meget sterkt på det er Adenauer. - Det er det jeg kan si om saken.

Borten: Dette "brannkorpset", skulle det ha involvert atomvåpen av noen art?

Formannen: Ja. Jeg har forstått det som at det også skal ha atomvåpen. Men det skal bygges opp slik at det er i samsvar med det som nå er fastlagt NATO-strategi, at et alminnelig angrep som ikke føres med atomvåpen skal møtes med konvensjonelle styrker. Og etter som dette brannkorpset nettopp skal settes inn for slukke slike "gressbranner", som man kaller det, er det vel å anta at det i vesentlig grad vil operere med konvensjonelle våpen, men det vil altså ha atomvåpen i reserve.

Henrik Svensen: Hvis jeg bare får lov å supplere formannen på det punkt, så tror jeg det er riktig å oppfatte Norstad slik at i dette brannkorpset vil hovedvekten bli lagt på den konvensjonelle utrustning, men brannkorpset vil også bli i stand til å kjempe med atomvåpen hvis det skulle bli nødvendig.

Borten: Men hva med kommandoen og kompetansen til å bruke det - skulle den overlates NATO eller skulle den fortsatt stå under amerikansk kontroll?

Formannen: Hele dette spørsmålet har jo også vært diskutert, men i all fall så vidt jeg kan forstå, går den amerikanske tendens nå i retning av at det er den amerikanske president som skal ha avgjørelsen.

Hegna: Det er til dagsordenen. Jeg beklager, men jeg har et annet møte om en stund, og jeg ville bare høre om det ikke var mulig at vi kunne behandle den sak som er slått opp til behandling og slutføre den. Det er selvfølgelig mange interessante problemer som kan reises, men dem kunne man kanskje ta opp ved en annen anledning.

Formannen: Jeg forsto det slik at dette var til oppklaring av den foreliggende sak.

Borten: Hvis det skal være noen som helst hensikt med at utenrikskomiteen skal ha denne saken til vurdering og den ikke bare skal strø sand på en innstilling og ta den til etterretning, må det vel være nettopp slike spørsmål vi skal ha anledning til å stille i denne komiteen. Så jeg skjønner ikke hr. Hegnas bemerkning der. Hvis det ikke skal være relevant her, når vi behandler meldingen om innpassing av kjernefysiske våpen i det norske forsvar, skjønner jeg ikke når det er relevant.

Hegna: Det er visstnok 4. eller 5. gang utenrikskomiteen har denne innstilling til behandling!

Borten: Til det vil jeg bemerke at jeg forutsa at jeg ville stille slike spørsmål - det står i referatet - og at det da kanskje var hensiktsmessig at det var folk til stede som kunne svare på dem. Det er første gang vi diskuterer realiteten. Hittil har det vært bare formalprosedyre.

Hegna: Vil ikke forholdet nå faktisk være det at man har to alternativer - enten det som hr. Kjøs antydte, at de enkelte medlemmer av komiteen uttaler seg om hvilken av de to fraksjonsuttalelser de slutter seg til, flertallets eller mindretallets, eller den mulighet formannen antydte at man tar innstillingen til etterretning, og får med dette med de to fraksjoner, og altså uten noen navn? Men slik som det har utviklet seg, til en diskusjon om saklig uoverensstemmelse i innholdet av de to uttalelser, forekommer det meg at det ville være galt av komiteen å la saken gå videre som om den var ubekjent med at noe slikt forelå. Man kan da gjøre det på den måten at man bruker den form formannen foreslo med henvisning til de to fraksjoner. Men jeg synes ellers det er meget som taler for, slik som debatten hittil har utviklet seg, at Stortinget ble klart kjent med hvilke medlemmer av denne komite som fant at mindretallet har gitt uttrykk for deres oppfatning, og hvilke som fant at flertallet har gitt uttrykk for deres oppfatning.

Watnebryn: Jeg kunne godt tenke meg å bruke formannens antydde komiteuttalelse, men etter at hr. Kjøs klart har presisert at han ønsker å gi sin tilslutning til mindretallets uttalelse, foreligger det ikke noe valg.

Formannen: Jeg må få lov til å si for mitt eget vedkommende at når jeg foreslo denne formuleringen, var det for at man skulle forsøke å dekke over hvor de enkelte fraksjoner i den utvidede utenrikskomite står i denne sak. Det var også derfor jeg formulerte setningen slik at "komiteen tar innstillingen med de enkelte fraksjoners merknader til etterretning." Men jeg er enig med hr. Watnebryn i at når man gjerne vil at det skal sies hvor de enkelte medlemmer står, så må vi gjøre det.

Kan jeg da forstå det slik at det er enighet i komiteen om at vi gjør det på den måten?

Ingvaldsen: Det var nevnt at man skulle søke å komme frem til en felles innstilling, og det ble, særlig fra hr. Erling Petersen, nevnt visse anstøtsstener sett fra mindretallets side. Så vidt jeg forstår, er det ikke mulig å gjøre noe med det, så vi behøver vel ikke å diskutere den muligheten noe mer.

Formannen: Om jeg skal få lov å si det, tror jeg at bare denne debatt har vist at det nok vil være vanskelig. Men den største vanskelighet er, synes jeg, at så vel i den alminnelige offentlighet som i de enkelte partier - i all fall innen Det norske Arbeiderparti - har denne debatt nå nådd det som jeg vil kalle det filologiske stadium, så når man nå begynner å flytte på noen ord og lage setninger, så vil de øyeblikkelig bli gransket med filologisk lupe og tillagt en betydning som de fra skriverens side overhodet ikke har vært ment å ha. Så jeg tror det er best at det står som det nå står.

Wikborg: Vi kan jo ikke lage noen ny innstilling. Det foreligger en innstilling fra militærkomiteen som er forelagt oss, og vi har ikke militærkomiteen til stede her, så det er bare vår egen uttalelse vi kan komme med. Jeg er enig i det hr. Watnebryn sa at slik som det hele har utviklet seg, har vi da bare å slutte oss til. Jeg for min del vil slutte meg til hva vår mann i militærkomiteen har sagt.

Når hr. Erling Petersen la så stor vekt på å få inn ordene "for tiden", vil jeg bare gjøre oppmerksom på at det står i avsnittet nedenfor "til enhver tid". Så nå begynner subtilitetene å bli ganske dype. Derfor synes jeg vi bare må bli ferdige med dette.

Erling Petersen: Hr. formann, kan jeg få komme med en replikk?

Formannen: Det er dessverre ikke tillatt med replikker i komiteen.

Hegna: Må jeg på fagfilologenes vegne få lov å si at saken er kommet til det stadium da den er underlagt den politiske filologi.

Kjøs: Jeg kan i grunnen fortsette der hr. Hegna sluttet i stad, for vi er jo ikke ferdige med behandlingen av denne saken i og med at vi sender den fra denne komite. Det vil også følge en debatt i Stortinget, og der vil det kanskje vise seg at

oppfatningene og oppfatningen av realitetene ikke er slik at det dekkes av å ta denne innstilling til etterretning. Da er det greiere at man har sagt her hvor man står.

Erling Petersen: Det er vel ikke egentlig filologisk interesse som er drivkraften i denne sak. Man begynner vel å få en mistanke om at det er enkelte som mener noe, men helst vil ha sagt noe annet, og da blir formuleringene subtile. Men når man da ikke en gang kan gå med på at tidsbegrepet, det som "for tiden" skulle dekke i den øverste linje, det er spørsmålet om Regjeringen fremsetter forslag, da ... Det som eksisterer til enhver tid, det er at vårt land er en suveren stat, og det må jo sies å være å blande kortene når man sidestiller tidsbegrepet på så forskjellige områder. Men vi kan ikke komme lenger med det. Det er blitt sånn at man skal ha noen ord her, og så har man en mening i reserve.

Formannen: La oss ikke komme inn på en politisk filologi, for da blir vi sittende her i hele formiddag.

Wikborg: Det er ikke det at vi til enhver tid er en suveren stat, men det er at vi til enhver tid *som suveren stat* må avgjøre osv. - det er det som er realiteten i det. Men jeg synes ikke det har noen zweck å fortsette, om jeg så må si, en noe komisk debatt.

Formannen: Da kan vi vel bare oppta et manntall over hvor de enkelte medlemmer står. Jeg vil for sikkerhets skyld rope dem opp ved navn, og jeg ber dem som er enige med flertallet i militærkomiteen å si flertallet, og dem som er enige med mindretallet, å si mindretallet.

Ved navneoppropet sluttet følgende medlemmer seg til *flertallet* i militærkomiteen:

Løbak, Mellesmo, Finn Moe, Nordahl, Solheim, Reinsnes, Wikborg, Langhelle, Dahl, Hareide, Hegna, Klippenvåg, Watnebryn og Reidar Carlsen.

Følgende sluttet seg til *mindretallet*:

Borten, Bøyum, Kjøs, Erling Petersen, Røiseland, Henrik Svensen, Paul Ingebretsen og Ingvaldsen.

Formannen: Er det andre som har noe å frembringe?

Jeg vil da bare minne om møtet i den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite i morgen kl. 9, hvor vi skal søke å sluttbehandle helikoptersaken, og hvor vi dessuten har spørsmålet om integrering av luftforsvaret i NATO.

Møtet hevet kl. 10.45.